

*Ж. О. Павленко,
канд. юрид. наук, доцент кафедри логіки,
Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого, м. Харків*

Особливості юридичної аргументації

Аргументація в достатній мірі є складною, і ця її особливість виявляється не тому, що різні концепції теорії аргументації відрізняються одна від одної в більшій чи меншій мірі, а в наслідок того, що це розмаїття концепцій лежить в контексті плюралізму: проблеми, з якими ми стикаємося, не пов'язані з тим, що ми мислимо по-різному, а, швидше, з тим, що ми беремо до уваги лише один з множини контекстів. Складність полягає у створенні абстрактної концепції теорії аргументації, тобто, такої, яка б приймала форму різних інтерпретацій, різних форм.

У юридичній практиці аргументація займає одне з центральних місць. Будь-який адвокат, що представляє справу в суді, зобов'язаний довести правоту клієнта за допомогою аргументів. Законодавство, що регулює судову систему, встановлює, що суддя зобов'язаний обґрунтувати своє рішення. Коли парламентарій представляє законопроект до парламенту для розгляду, від нього очікують, що він буде прагнути обґрунтувати свою пропозицію. Вчені-юристи також користуються аргументацією для обґрунтування своєї думки перед колегами. Будь-яка людина, яка висуває юридично значиму точку зору і хоче, щоб вона була прийнята, зобов'язана представити аргументи на її підтримку.

Все це пояснює, чому теоретики аргументації вважають юридичну аргументацію не тільки важливою областю досліджень, але також важливою сферою застосування ідей, розвинених в області теорії аргументації.

В області права існує кілька основних питань, що стосуються зв'язку права та теорії аргументації, які потребують розв'язання. Вони полягають у тому, як співвідносяться критерії, вироблені в юридичній практиці та правовій теорії щодо спроможності юридичної аргументації, з концепціями, що розроблені в цій області в теорії аргументації. Яким загальним і конкретним критерієм раціональності має задовольняти юридичне рішення? Чи достатньо того, щоб суддя згадав обставини справи та застосовані закони, або він повинен пояснити, чому ті чи інші нормативні акти застосовні в даній конкретній справі? Як те чи інше тлумачення закону може бути раціонально обґрунтоване? Який зв'язок між правовими нормами, юридичними принципами і загальними моральними нормами і цінностями в контексті юридичного обґрунтування? Чи існують особливі правила, якими керуються судді в прийнятті своїх рішень, у порівнянні з процесом обґрунтування інших юридичних точок зору? Що стосується застосування норм, вироблених в теорії аргументації в області права, невирішені до теперішнього часу питання полягають в тому, як спостереження з області теорії аргументації можуть бути застосовані в юридичному контексті. Яке застосування може знайти загальна модель аргументації в аналізі та оцінці юридичної аргументації? Як юридична аргументація може бути реконструйована відповідно до загальної моделі

аргументації? Як загальні стандарти раціональності можуть бути застосовані при оцінці юридичних доводів?

Саме тому теоретики аргументації, зокрема, засновники сучасної теорії аргументації Стівен Тулмін і Хайм Перельман, звертають особливу увагу на аргументативну практику в юридичній сфері і стежать за досягненнями у вивченні аргументації в області права.

В аргументації ми завжди можемо виділити такі елементи: 1) мова, так як міркування є свого роду мовним актом, 2) проблема (питання), з приводу якого виникає необхідність міркування: аргументація є свого роду діяльністю, яка має місце між проблемою і рішенням / відповіддю, 3) результат цього виду діяльності, в якому можна виділити три елементи: поняття, судження і умовивід, 4) критерії, які вказують на істинність чи хибність результату.

Дослідження, що проводяться в області юридичної аргументації в останні тридцять років, характеризуються багатим розмаїттям тем, підходів, ідей і принципів. Юридична аргументація досліджується в різних областях її функціонування, таких як теорія права, законотворчість, правозастосування, процес прийняття судового рішення. У цих дослідженнях можна виділити кілька методологічних підходів.

Учені, що працюють в рамках нормативного підходу, досліджують раціональні засоби, які використовує суддя для обґрунтування свого рішення, або розумні способи ведення юридичної дискусії. Вчені, які віддають перевагу описовому підходу, концентрують свою увагу на прикладах з реального процесу аргументування, прагнучи визначити, чому ті чи інші аргументативні стратегії ефективні або не ефективні в процесі переконання конкретної аудиторії.

Існують також різні аспекти юридичної аргументації, які теж можуть бути об'єктом дослідження. Деякі автори приділяють увагу філософським і методологічним проблемам юридичного аргументативного дискурсу; інші створюють теоретичні моделі і намагаються виробити норми раціонального обґрунтування юридичних рішень; треті займаються описом юридичної практики; нарешті, четверті виробляють методи навчання практичним навичкам проведення аналізу, оцінки юридичних текстів і їх написання.

Таким чином, вивчення юридичної аргументації розкриває велику різноманітність підходів до її розгляду. Різниця в підходах зазвичай призводить до того, що виникає значний розкид у виборі об'єкта дослідження, а також веде до концептуальних відмінностей між критеріями спроможності аргументації, застосовуваними в юридичній практиці, і критеріями аргументативної спроможності, застосовуваними в теорії аргументації. Як же співвідносяться між собою ці два типи критеріїв? Як можна пояснити відмінності між ними? Які концепції розумності лежать в основі різних підходів до аналізу юридичної аргументації? Саме на ці питання намагаються відповісти фахівці в галузі юридичної аргументації. Їх висновки можуть внести корисний внесок у розвиток теорії аргументації в цілому.